

OTDK-DOLGOZAT

Bebesi László

BA

2013

Segélyallokáció Afrikában: trendek és donor érdekeltségek az elmúlt két évtizedben

Aid allocation in Africa: trends and donor interests in the last two decades

Bebesi László

Kézirat lezárva: 2012. március 25.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	1
2. A segélyezés trendjei napjainkban.....	3
2.1. Változó nagyhatalmi érdekek	3
2.2. A segélyek hatásossága, szegénység elleni küzdelem.....	6
2.3. Demokratizálódás és fejlődés	8
3. A segélyallokáció modellezése	12
3.1. Két főbb megközelítés	12
3.2. A modellspecifikáció problémái.....	13
3.3. A modell bemutatása	14
4. A modellek eredményei.....	19
4.1. USA	19
4.2. Japán	21
4.3. Franciaország.....	21
4.4. Egyesült Királyság.....	22
4.5. Németország	23
4.6. Donor érdekek és a teljes ODA	24
5. Összegzés	25
6. Irodalomjegyzék	27
7. Függelék	30

Táblázatjegyzék

1. A modellek változói.....	16
2. Egy főre jutó bilaterális segélyek	17
3. Logaritmizált bilaterális segélyek.....	18
4. A hipotézisek eredményei	26
5. A népesség és ODA korrelációs együtthatói	32
6. Az adatbázisban szereplő recipiens országok.....	33
7. Az egy főre jutó segélyekre felírt modellhez tartozó korrelációs mátrix	34
8. A logaritmizált segélyekre felírt modellhez tartozó korrelációs mátrix	35

Ábrajegyzék

1. A legjelentősebb donorok Szubszaharai Afrikában	5
2. A politikai rezsimek jellege Szubszaharai Afrikában	11
3. Gazdasági fejlődés Fekete-Afrikában	30
4. A legjelentősebb bilaterális donorok Fekete-Afrikában.....	30

1. Bevezetés

Afrika Szaharától délre fekvő része jelenleg a világ gazdaság legelmaradottabb térsége, ez a lemaradás több jellemzőt figyelve is rendkívül szembetűnő. Az ENSZ jelentései alapján (ENSZ [2011]), a 48 legkevesbé fejlett országból 33 Afrikában található, azonban ennek ellenére hosszas stagnálás, visszaesés után az utóbbi másfél évtized folyamán jelentős gazdasági fejlődés következett be a térségben.¹ Az egy főre jutó GDP értéke Afrika Szaharától délre eső részén 516 USA dollárról 612-re nőtt a tárgyalt időszakban, ami a népesség növekedés ismeretében, figyelemreméltó 19 százalékos növekedést jelent, ez azonban még mindig alig éri el a 70'-es évek legvégének gazdasági színvonalát. **(Függelék: 3. ábra)** Nemcsak az alacsony gazdasági fejlettség jelent problémát, a térség országainak többsége jelentős adósságállománnyal is küzd.² Ehhez párosul még az is, hogy a térség nem megfelelően integrálódott a nemzetközi pénzügyi rendszerbe, az ún. „capital flight” jelensége sok országban még mindig igen elterjedt, ami eredménye képpen a tőke lényegében elhagyja a kontinenst, így megnehezedik a beruházásokra előreteremteni a fedezetet. (Collier [2007], 91. o.)

Az 1990 és 2009 közötti időszakban, Szubszaharai Afrika fejlődő országainak lakossága, éves szinten több mint 2 százalékkal nőtt, aminek következtében 2009-ben a kontinens e részének népessége elérte a 850 millió főt. Ez gazdaságilag annyit jelent, hogy a gyors népesség növekedés sok országban felemésztheti, a gazdasági növekedés következtében egy főre jutó jóléti növekményt. Az ENSZ előrejelzésekből kitűnik (ENSZ [2004], 22. o.), hogy a XXI. század folyamán Afrika népessége továbbra is jelentősen, gyors ütemben nőni fog, akár a 2 milliárdot is elérheti a XXI. század végére. Ebből a szempontból nagyon lényeges, hogy a világ szegényeinek (napi 1 USA dollár alatti jövedelem) többsége itt él, így nagy valószínűséggel a világméretű mélyszegénység egy afrikai jelenséggé válhat a XXI. század derekára. Ilyen körülmények között, jelentékeny gazdasági fejlődés elérése nehezen hajtható végre csak és kizárólag belső forrásokra támaszkodva.

¹ A továbbiakban az „Afrika” szó alatt a dolgozatomban a szubszaharai, Szaharától délre fekvő térséget fogom tekinteni, ezek közül is az elemzésbe bevont országokat. (Függelék: 2. táblázat)

² A HIPC program jelentése alapján a 40 súlyosan eladósodott alacsony jövedelmű országból 29 Afrikában található.

A gazdasági fejlődés elősegítésére és szegénység visszaszorítására sok lehetséges megoldás kínálkozik, ezek közül egy a nemzetközi fejlesztési segélyezés,³ aminek volumene jelentősen megugrott a térségben az elmúlt egy évtized folyamán. A külső források effajta bevonása az országok gazdaságába, sokféle képen segítheti a kérdéses országok lakosságát pl.: hitelelengedés, adományok, élelmiszer segély, beruházásokra szánt segélyek vagy a központi kormányzatnak költségvetés kiegészítés. A szegénység leküzdésén és gazdaságfejlesztésen túl a fejlesztési segélyek érkezése az országok gazdasági működésére is jelentős hatást gyakorolt. Ellentétben a világ többi régiójával, Szubszaharai Afrikában elmondható, hogy sok ország jelentős gazdasági függésbe került a nemzetközi segélyektől, hiszen ezek nélkül, a beáramló segélyek pusztán mennyisége miatt, nehezen működhetne a gazdaságok többsége.⁴ Még ha a kormányzati bevételek kis százalékát is teszi ki a segélyekből származó bevétel, ez érinti az adott ország szuverenitását, a donor országok könnyebben érvényesíthetik saját érdekeiket, érvényt szerezhetnek külpolitikai céljaiknak. Ezzel párhuzamosan a recipiens ország fiskális politikája függésbe kerül az érkező segélyektől.

Dolgozatom célja az, hogy az öt legnagyobb bilaterális segélyeket folyósító donorra koncentrálna (USA, Franciaország, Egyesült Királyság, Japán, Németország) elemezzem a segélyek eloszlását a térség recipiens országai között. Lévén hogy a donorok esetén szuverén államokról van szó, a feladat korántsem egyszerű, a régió szegénységének leküzdésén és fejlődésének beindításán túl, a donor államok esetében rengeteg egyéni, donor specifikus érdek is megjelenhet, ami mentén a segélyallokáció megvalósul. Amint ezeket majd a későbbiekben bemutatom, ezen érdekek között szerepelhetnek védelmi, ideológia célok éppúgy, mint gazdasági és kereskedelmi megfontolások. A fő kutatási kérdésem az, hogy mik azok a legfontosabb változók, motivációk, amik a bilaterális segélyek eloszlását 1990 és 2009 között befolyásolták Afrikában?

A kérdést megválaszolását a tárgyalt korszak előtti meghatározó folyamatok ismertetésével kezdem, ez alapján felállítok öt hipotézist, amikről úgy gondolom, hogy a jelen

³ A továbbiakban a segély szót „Official Development Assistance” (ODA), azaz nemzetközi fejlesztési támogatás értelemben használok.

⁴ Gyakori, hogy a segélyek a központi kormányzati kiadásokhoz viszonyított aránya jóval meghaladja az 50%-ot (pl.: Uganda, Benin, Mali), vagy akár felül is múlja azt. (pl.: Burkina Faso, Sierra Leone, Niger)

időszakban is hatással lehetnek a segélyek eloszlására. Ezt követően a szakirodalom áttekintésével bemutatom a legelterjedtebb módszereket, alapelveket, amivel a tanulmányok többsége a segélyallokációt modellezi. A saját ökonometria modellem az 1990-2009 közötti időszakot fogja vizsgálni, összesen hat féle eredmény változóval. A fekete-afrikai térség általam vizsgált 45 országát, egy fajta részmintaként kezelve, elemzem azt, hogy a világfejlődő országaira jellemző segélyallokációs trendek mennyire állják meg a helyüket Afrikában. A kapott modelleket összehasonlítom a korábban megjelent cikkek eredményeivel, legvégül ezeket értelmezem a vizsgálni kívánt öt donor országra.

2. A segélyezés trendjei napjainkban

2.1. Változó nagyhatalmi érdekek

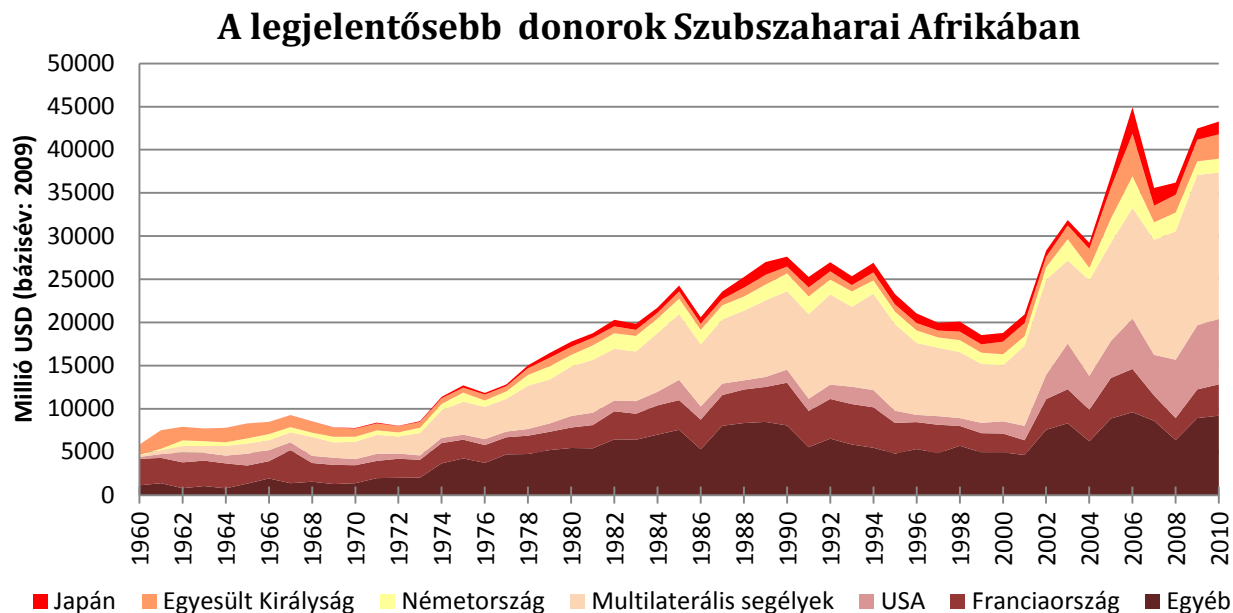
A Második Világháború végétől kezdődően egyre jelentősebbé váltak a különböző segélyezési programok Afrikában. A gyarmati rendszer felbomlásával párhuzamosan, egyre inkább érintette a hidegháború a térséget, aminek eredménye az lett, hogy még a demokratikus nagyhatalmak esetén is humanitárius indítékok, az ország általános gazdasági helyzetének, egészségügyi színvonalának, szociális ellátó rendszerének figyelembe vétele stb. háttérbe szorult. Így a legnagyobb bilaterális donorok, gyakorlatára sem elsősorban az altruista, a helyi népesség jólétét növelő indítékok voltak jellemzőek, mind inkább a recipiens ország stratégiai jelentősége, politikai elköteleződése, egyszóval a külpolitika egyik eszköze volt a segélyek elosztása.

A segélyek többféle képen is szolgálhatják a donor külpolitikáját: (1) a recipiens számára feltételeket szabhatnak, ezáltal beleszólást szerezhetsz a fogadó ország belügyeibe, (2) külföldi forrásoktól függővé tehetik a recipiens országot (javítva ezzel a donor amúgy is erős alku pozícióját, mivel a segélyek folyósítását gyorsan meg lehet szakítani), (3) eladósodott országokról lévén szó, adósság újraütemezésnél a donor jelentősége még inkább megnövekszik. (McKinley & Little [1979], 237-238. o.) Ez a hideg háborús időszakban azt jelentette, hogy a nyugati donorok külpolitikáját aktívan támogató, vagy legalábbis nem a szovjetek oldalán álló országok részesültek nagyobb érkező segélyekben, gyakori volt, hogy a donor ország fegyver

kivitelét segélyek is követték. Egy szóval a segélyek eloszlása a döntéshozók realista nézetét tükrözte.

Ezt igazolják McKinley és Little ([1979], 247. o.) eredményei az 1960-1970 közötti időszakra, amik alapján állítható, hogy az Egyesült Államok fegyver kivitele nagyban meghatározta a bilaterális segélyei eloszlását, a recipiens ország nagyobb USA-ból érkező fegyver importjához, nagyobb összegű ODA társult, de még ennél a hatásnál is erősebb volt a recipiens ország ideológiai (kapitalista, szovjet ellenes) beállítottsága a bilaterális ODA mennyiségére. Ezzel szemben Schraeder et al ([1998], 330. o.) azzal érvel, hogy az USA bilaterális segélyallokációját tekintve, a recipiens ország kapitalista elköteleződése mellett, már a hidegháború végén, a 80-as években megjelentek a kereskedelmi érdekek. Hasonló eredményekre jut Maizle és Nissanke ([1984], 887. o.) a nyugat-német bilaterális nemzetközi fejlesztési politikai kapcsán: az eredményeik alapján állítható, hogy Nyugat-Németország segély elosztását nagyban meghatározta a fegyver exportja (elsősorban Izraelnek), és emellett a recipiens országokkal folytatott egyéb kereskedelmi tevékenységek is szignifikánsnak bizonyultak. Az említettek meg kell jegyezni, hogy a nyugat-német nemzetközi fejlesztés politika első éveiben a tisztán ideológiai indíttatású motivációk is jelen voltak, nem részesülhetett az 1960-as években olyan állam nyugat-német fejlesztési támogatásokban, amely elismerte Kelet-Németországot, ebbe nyilvánvaló okokból nehezen eshettek bele a szovjet blokkal szimpatizáló recipiensek. (Lancaster [2007], 174. o.)

Az üzleti ciklusok alakulása mellett, részben a szovjet ellenes érdekek visszaszorulásának lehet a magyarázata a 90-es évek elején a segélyek összegének az 1994-es évig tartó, tartós visszaesése. Így például az USA által folyósított segélyek a 80-as évek közepétől egészen a 90-es évek elejéig, a Németországból érkező segélyek 1994-ig, a Franciaországból érkező bilaterális segélyek egészen az ezredfordulóig csökkenést mutatnak. **(Függelék: 4. ábra)** A térségbe érkező ODA egészét tekintve 1994-től egészen 2000-ig jelentős, mintegy 31 százalékos visszaesés volt tapasztalható. **(1. ábra)**

1. ábra: A legjelentősebb donorok Szubszaharai Afrikában **Forrás:** OECD adatbázis, saját szerk.

Úgy gondolom a hagyományos nagyhatalmi érdekek (kommunista rendszerek elleni fellépés, diktátorok saját oldalukon tartása, fegyver kivitel), amik jellemezték az 1990 előtti segélyallokációt ma már kevésbé jellemzőek. Inkább, a békésebb célú gazdasági természetű indítékok meghatározóak a donorok számára, amik az 1990 előtti időszakban is jellemzőek voltak, azonban a szovjet blokk széthullásával jelentőségük megnövekedett. (Berthélemy és Tichit [2002] 19. o.) Younas ([2008], 3. o.) azzal érvel, hogy az OECD tagállamok gyakorlatára a 90'-es évektől széles körben jellemző volt a gazdasági érdekek mellett történő segélyallokáció, ez különösen azokban a recipiens országokban volt jelentős, ahonnan a donor országnak jelentős volt a behozatala. Az egykori gyarmattartó országok esetén is hasonló kapcsolatok fedezhetőek fel, a gyarmati lét megszűntével a kereskedelmi kapcsolatok nem bomlottak fel, különösen Franciaország (McKinley & Little [1978], 467-468. o.) és részben az Egyesült Királyság segélyallokációja esetén a gyarmati múlt erősen megnövelte az érintett recipiens országokba érkező segélyek mennyiségét. Ezek mellett fontos tény, hogy a donor országok volt gyarmatai, a fejlődő országok közül azok az államok voltak, amik gyakran a vizsgált donorok legfontosabb kereskedelmi partnerei is voltak, így kereskedelmi megfontolások is meghatározóak lehettek. (Maizles & Nissanke [1984], 887-889. o.) A japán segély elosztás is hasonló elvek alapján alakult, Schraeder et al ([1998], 320. o.) rávilágít arra, hogy elsősorban a recipiens ország Japán

számára mutatott kereskedelmi jelentősége határozta meg az oda irányuló bilaterális ODA értékét.

Mindezen gazdasági természetű indítékok mellett ugyanakkor említésre méltó, hogy biztonsági célzatú intézkedések is szóba kerülhetnek a térségből való túlzott kivándorlás elkerülésére, a zavargások, konfliktusok okozta külföldi tulajdonban esett kár elkerülése érdekében. Ezért a donor érdekeket vizsgálva 3 hipotézist állítok fel:

Hipotézis 1: Minél magasabb a kereskedelem volumene az adott donor országgal, annál magasabb lesz a donor országból érkező bilaterális segélyek nagysága.

Hipotézis 2: A régen gyarmattartó országok előnyben részesítik egykori, saját gyarmataikat, így azok több érkező segélyre számíthatnak.

Hipotézis 3: Arányaiban nagyobb hadsereggel rendelkező ország, valamint konfliktus közeli helyzetben, humanitárius katasztrófa szélén lévő országok nagyobb összegű segélyekre számíthatnak.

2.2. A segélyek hatásossága, szegénység elleni küzdelem

A donor érdekeltségek egy része könnyen összhangban lehet a recipiens országok valós szükségleteivel. A donorok számára is fontos lehet egy térség nyugalmanak a fenntartása, a komolyabb konfliktusok kitörésének megakadályozása. Bizonyos káresemények esetén így érdekükben állhat, az altruista, etikai alapokon nyugvó indítékok mellett segélyeket folyósítani. Nyilvánvalóan ilyen események között szerepelhet, egy-egy ország megsegítése egy rossz termésű évben, természeti katasztrófák utáni segítségnyújtás, különböző konfliktusok utáni újjáépítési munkálatok, különböző fejlesztések, projektek támogatása. Azonban hosszabb időtávon vizsgálva a segélyek érkezésének okait, a szegénység visszaszorítása lehet a legfőbb mozgató erő. E gondolat már a hidegháborús időszak közepétől megjelent az ENSZ, OECD-DAC munkaanyagaiban. Így nem meglepően az ENSZ Millenniumi fejlesztési céljainak egyik legfontosabb eleme (ENSZ [2000]): a világon mélyszegénységben élők (napi egy dollár átlag jövedelemnél kevesebbel rendelkezők) számának felére szorítása sem új keletű. Először ez a cél a 2015-ös cél dátummal a DAC 1996-os Párizsi deklarációjában jelenik meg, ami a Millenniumi fejlesztési célok egy korai előfutárának is tekinthető. (OECD-DAC [2006], 49-50. o.) Ebben a

dokumentumban már a cél mellett a segélyezési hatékonyság növelésére tett elvek is megjelennek, amelyek nagyrészt korábbi megállapodásokon nyugszanak. Ebben öt fő gondolat jelenik meg, amelyek figyelembevételével a segélyek hatásosságát, és ez által a lefektetett célok elérésének esélyét növelheti (OECD-DAC [1996], 13-16. o.):

1. Fejlesztési politikák koherenciája
2. Összehangolt működés: a különböző és egymással nem kooperáló donorok nagyszáma okozta veszteségek, piaci anomáliák az egyes országokban.⁵
3. Önellátás, önfenntartás elérése abban az értelemben, hogy el kell kerülni a donor ország segélyfüggőségét.
4. Az alacsonyabb jövedelmű államokba irányuló segélyek mennyiségét növelni kell.
5. A DAC tagoknak törekedniük kell arra, hogy GDP-jük 0,7 százalékát ODA-re fordítsák.⁶

Véleményem szerint, az 1., 2. és 5. pontokat nehéz a recipiens országok alkalmazott modellben megvizsgálni, a 3. pontot pedig már a rossz gazdasági helyzet okozatának tartom. A 4. gondolat (amely talán a leglényegesebb) viszont nagyban hasonlít az optimális segélyallokációt vizsgáló modellek megállapításaira. Mivel mind az öt vizsgálni kívánt donor ország OECD-DAC tagállam is egyben, ezért, úgy gondolom, van megalapozottsága annak, hogy céljaik között szerepel a fejlődő országokban a szegénység jelentős mértékű visszaszorítása, ezáltal érdemes ennek lehetséges megvalósulásait vizsgálni.

Ebben az esetben a Collier és Dollar ([1999], 9-13. o.) által megtervezett modellt tekintem egy lehetséges kiinduló pontnak. A modell a gazdasági fejlődés (és ezzel együtt a szegénység visszaszorítása), valamint ennek lehetséges magyarázó változói: policy színvonal és a recipiens országokba érkező segélyek között teremt kapcsolatot. A szerzőpáros arra az eredményre jut, hogy a segélyallokáció a segélyek hatásossága szempontjából akkor optimális, akkor

⁵ A donorok nagyszáma jelentős problémákat okozhat a segélyfüggő államokban: hiányt idézhetnek elő szakképzett emberekből az állami szektorban, komoly jövedelembeli aránytalanságok állhatnak elő a segélyek felhasználását koordináló és egyéb szervezetek között, túlzott adminisztrációs megterhelést jelenthet a helyi kormányzatnak, valamint az is probléma forrása lehet, hogy az egyes projektek nincsenek összehangolva. (Knack & Rahman [2007])

⁶ Az ENSZ már 1970-ben meghatározta, akkor még GNP-t alapul véve a DAC tagállamoknak (így a vizsgálatban szereplő öt országnak is) az ajánlott ODA-ra fordítandó kiadási szintet. Ezt a szintet azóta tartósan csak a skandináv államoknak (Svédország, Norvégia, Dánia) és Hollandiának sikerül tartania évről évre.

eredményezi a recipiens országok egészében a legnagyobb ütemű szegénység csökkentést, ha az utolsó gazdasági szereplő szegénységből való kiemelésénél a segély határkölsége megegyezik az egyes recipiens országokban. (Collier & Dollar [2001], 1791-1793. o.) Ebből az egyenleteik átalakítása után már következik, hogy optimális allokáció esetén az egy főre jutó GDP növekedése csökkenést kell, hogy eredményezzen az országba érkező segélyek tekintetében, mind GDP arányosan, mind az egy főre jutó, ill. abszolút értékekkel vizsgálva az eredményváltozónak tekintett segélyeket. **(Függelék: 1. modell)** Tehát minél szegényebb egy ország, annál kisebb javulás elég egy jelentősebb segélynövekedés eléréséhez. A modell egyik fontos megállapítása még, hogy hatásos segélyallokáció esetén a recipiens országba érkező segélyek, a gazdasági fejlettség és a gazdaságpolitika színvonala (és emellett a politikai környezet) korántsem tekinthető függetlennek.

Hipotézis 4: A fentiek alapján a vizsgálandó állítás az, hogy a donor akkor törekszik hatékony segélyallokációra, ha gazdasági fejlettség színvonalára alkalmazott változó, ill. az egyéb a szegénységet jellemző változók negatívan korrelálnak a donor által adott segéllyel.⁷

2.3. Demokratizálódás és fejlődés

A szakirodalom eltérően vélekedik arról, hogy a recipiens országba áramló segélyeknek milyen politikai és gazdasági körülmények között pozitív hatása a gazdasági növekedésre. Burnside és Dollar ([2000] 847. o.) érvelése szerint, a hatás szigorúan pozitív, abban az esetben, ha a gazdasági környezet helyzete kedvező (elégséges fokú intézményi fejlettség, megfelelő fiskális és monetáris politika, kedvező kereskedelmi politika). Kossack ([2003], 14. o.) úgy vélekedik, hogy a segélyek az életminőség javulását csak demokráciákban képesek elérni, autoriter rendszerek esetén kifejezetten kontra produktív lehet a segélyek hatása az életminőség növelésére, mivel rosszabb ott a gazdasági környezet. Ez alapján feltételezhető az, hogy hatásosabb segélyallokációhoz, előnyben kell részesítenie a donoroknak a demokratikusabb országokat. Meg kell ugyan akkor jegyezni, hogy gyakran a szegény országok autoriter jellegűek, ezért elképzelhető, hogy a donorok a hatékonyabb elosztás érdekében alacsony gazdasági

⁷ A dolgozatomban sajnos a megfelelő adatok hiánya miatt (egy dollárnál alacsonyabb napi jövedelemmel rendelkezők arány, GINI index, Headcount Ratio stb.), az országon belüli szegénységet nem tudom bevonni az elemzésbe, helyette azonban részlegesen tudom helyettesíteni az egy főre jutó jövedelmekkel, várható élettartammal.

fejlődésből adódóan adnak több segítyt autoriter rendszereknek. Ennek ellent mond Easterley és Pfutze ([2008], 15. o.) érvelése, miszerint ez nem feltétlenül van így, ugyanis a donorok többsége előnyben részesíti a közepes jövedelmű államokat, ahol többnyire az autoriter jelleg is alacsonyabb.

A fentiek alapján úgy gondolom, hogy az adott recipiens ország által meghatározott gazdaságpolitikának az előbb említettekre jelentős hatása van, amit az esetek nagytöbbségében jelentősen befolyásol az adott ország politikai rendszere. Úgy vélem, demokráciák, ill. olyan rendszerek, amelyek kiterjedtebben tartják be az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata által meghatározott alapjogokat, valamivel nagyobb jólétet biztosító gazdaságpolitikát tudnak bevezetni, mint az inkább autoriter, elnyomó politikai rezsimek. Erre Szubszaharai Afrika fejlődése jó példa lehet: az 1970-es, 1980-as években egy átlagos afrikai ország sokkal kevésbé volt demokratikus, kevésbé érvényesültek a politikai jogok, mint egy nem Afrikai fejlődő országban, amihez még instabil kormányzatok is társultak. (Collier & Gunning [1999], 10. o.). Ez később azt eredményezte, hogy a rossz gazdaságpolitikák, belpolitikai bizonytalanság, diktátorok önkénye és hasonló problémák miatt, Afrika jelentősen elmaradt a fejlődésben a világ többi részéhez képest. Ha nem is teljesen ez okozta fekete Afrika lemaradását, az átlag afrikai ország és a világ többi fejlődő országa közötti különbségek kézzel foghatóak. Alesiana és Dollar ([2000], 50. o.) egy 1970 és 1994 közötti fejlődő országokból álló minta alapján amellet érvel, hogy a váltás egy autoriter rendszerből egy demokratikusabb formára az érkező segélyeket szignifikáns mértékben növeli és később is marad a magasabb összegű segély, azonban ez az afrikai országokra jó pár kivétel és a 2.1.-es pontban említettek miatt nem feltétlenül igaz. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a legfontosabb bilaterális segélyező államok, így az általam vizsgált öt is, demokráciának tekinthetőek, az irányítási rendszer és belpolitikai berendezkedés hasonlóságai pedig pozitív hatással lehetnek a segélyekre. Ezek alapján két eset lehetséges Szubszaharai Afrika lemaradásának magyarázatára a fejlesztési segélyek hatásossága szempontjából:

1. Az elégtelen alkalmazott policy-k miatt, a segélyek érkezése nem okozott növekedést a recipiens ország gazdaságában.

2. Amennyiben az érkező segélyek pozitív hatást is fejtettek ki, a jelenlevő autoriter rendszer miatt a gazdaság lassúbb növekedést ért el, mint amennyit elérhetett volna egy demokratikusabb

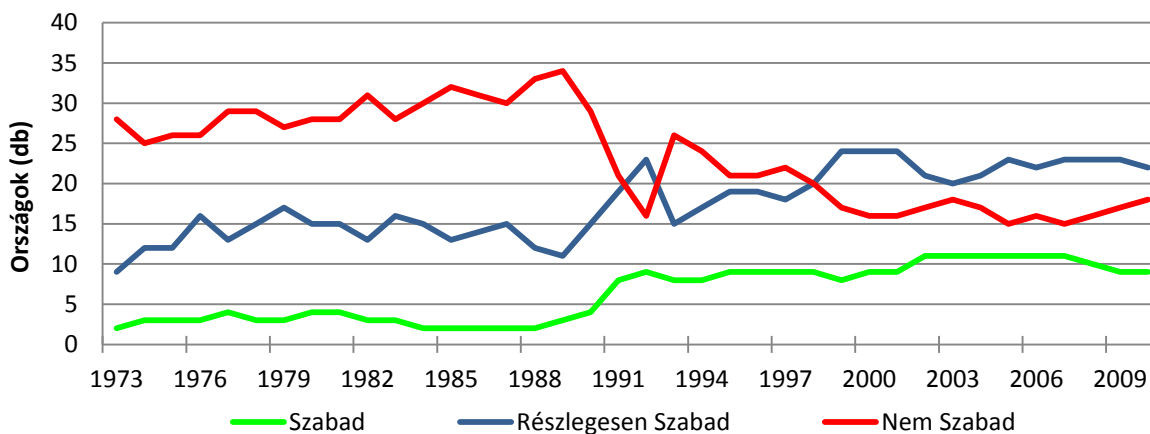
forma alkalmazásával, ill. utóbbi esetben nagyobb mennyiségű segélyre számíthatott volna, ami növelhette volna a fejlődés ütemét. (Ami a többi fejlődő ország többségénél meg is történt.)

Véleményem szerint, ez egy magyarázat lehet a sok közül arra, hogy sok trópusi afrikai ország hátrányba kerülhetett a világ jó néhány sikeresen demokratizálódó, fejlődő országával szemben. Megjegyzendő, hogy az utóbbi két évtizedben a vizsgált térségben is beindult egy demokratizálódási folyamat. Nehéz definiálni, hogy milyen rendszert lehet nevezni, autoriternek, vagy éppen példaértékű demokráciának, ezért én különböző indexeket használok e kérdés eldöntésére. Erre lehetnek példák a Polity IV adatbázis által adott indexek az adott politikai rendszer autoriter, ill. demokratikus voltára. Az adatbázis Polity 2 mutatója alapján állítható, hogy a diktatúrák, és autoriter rezsimek visszaszorulóban vannak Afrikának a Szaharától délre eső felén, míg a medián 89-ben -7 volt, addigra 1999-ben már -1, ami 2009-re 1-re javult.⁸ Ehhez a javuláshoz szorosan kapcsolódik az ENSZ Emberi Jogi nyilatkozatában foglaltak egyre kiterjedtebb betartása is. Ennek megfigyelésére alkalmas a Freedom House intézet által alkalmazott 3 fontosabb indikátor: a rendszer szabadságára vonatkozó besorolás, emberi szabadság jogokat és politikai jogokat mérő mutatószámok.⁹ A „nem szabad”-nak minősített rendszerek száma nagymértékben lecsökkent a 80-as évek legvégén. Az 1989-ben jelzett 34-ről 1993-ra 15-re csökkent a „nem szabad” rezsimek száma a térségben, ami mindenképpen a diktatúrák, autoriter rezsimek eltűnését, vagy legalábbis enyhülését jelzi. Sok diktatórikus rendszer bukása köthető az 1989-1992 közötti 4 évhez. Ezek között szerepel az Etióp szélső-baloldali rendszer bukása, Dél-Afrikai köztársaság apartheid rendszerének megszűnése, Mathieu Kérékou választási veresége Beninben (1991), amik helyén rövidesen demokratikusnak, vagy legalábbis, autoriter jellemzőkkel kevésbé rendelkező államformák jöttek létre. **(2. ábra)**

⁸ A Polity 2 mutatószám az „Institutionalized Democracy” és „Institutionalized Autocracy” mutatókból számolható ki, -10 és 10 között helyezi el az országokat politikai berendezkedésük jellege alapján. A skála maximuma tekinthető a legdemokratikusabbnak, amit a vizsgált országok közül csak Mauritius-nak sikerült elérnie, míg -10-et a tiszta autoriter rezsimek érdemelnek ki.

⁹ Státuszuk alapján a rendszerek 3 osztályba kerülhetnek: szabad, részben szabad és nem szabad. Ehhez kapcsolódnak még a „civilian liberties” és „political rights” mérőszámok, amik 1 és 7 között mérik az adott országban a szabadság jogok helyzetét. A kisebb minősítés jelzi a polgári és politikai jogok kiterjedtebb betartását, így például Magyarország mindkettő mutató száma 1, míg a szubszaharai afrikai országok nagyrészt 3-6 között szóródnak.

A politikai rezsimek jellege Szubszaharai Afrikában

2. ábra: A politikai rezsimek jellege Szubszaharai Afrikában **Forrás:** Freedom House, saját szerk.

Az intuíció az elmúlt 20 év trendjei alapján az, hogy jobb politikai és gazdasági irányítás a demokratikusabb országokban, és ebben az esetben az emberi, vagyonhoz kapcsolódó jogok jobban be vannak tartva, ami emeli a segélyek mértékét.¹⁰ E feltételezés esetén pedig jelentősen megjelenik a 2.1 alfejezetben feltételezett nagyhatalmi érdekek visszaszorulása. Az ebből következő kérdés az, hogy a szubszaharai országok javuló policy-jai mellett, melyik donor segélyezési politikája honorálja több segéllyel a demokratikusabb államokat?¹¹

Hipotézis 5: A demokratikusabbnak mondható politikai rezsimek több segélyre számíthatnak, mint az inkább autoriter berendezkedésű államok.

¹⁰ Amint azt majd később be fogom mutatni a rendszer demokratikus voltához, általában a szabadság jogok és politikai jogok kiterjedtebb betartása is tartozik a térségben. Ez olyannyira erős, hogy a modellben multikollinearitási problémák elkerülése miatt a Freedom House mutatószámai (PR és CL) nem is szerepelhetnek együtt a Polity IV adatbázis Polity2 mutatószámával.

¹¹ Megjegyzés: A dolgozatomban azt feltételezem, hogy az általam vizsgált időszakokban a beérkező segélyek nem gyakorolnak hatást a policy változókra, a politikai rendszerek jellegére, azonban ez nem feltétlenül van így. Több szerző / (Wright [2009]), (Burnside & Dollar [2004]) / azzal érvel, hogy bizonyos időtávon, a recipiens országba érkező segély, segítheti a donor által alkalmazott policyk fejlődését, végső soron a demokratikusabb formákra váltást. Ennek elemzése azonban az én panel adatbázisomban nehezen hajthat végre, ehhez véleményem szerint hosszabb időhorizont és eltérő alapfeltevések kellenek. Egy megfelelően specifikált autoregresszív modell a gazdasági növekedésre, beérkező segélyekre és policy változóra alkalmas lehet a probléma elemzésére.

3. A segélyallokáció modellezése

3.1. Két főbb megközelítés

A segélyallokáció vizsgálata során alapvetően kétféle megközelítés, modelltípus van használatban: recipiens szükségleti és donor érdekeltségi modellek (RN-DI)¹², ill. összevont modellek. A viszonylag régebbi szakirodalom (McKinley & Little [1979]), (Maizles & Nissanke [1984]), Gounder [1994]) által használt RN-DI megközelítésnél, az alapfeltétel az, hogy a magyarázó változók két csoportba sorolhatóak: a segélyfogadó ország gazdasági helyzetét, társadalmi és szociális jóléti helyzetét leíró változókra, ill. a donor érdekeltségét meghatározó változókra. (Utóbbiak között szerepelhetnek például: gazdasági érdekeltségek (export és import), fegyver eladások, ideológiai különbségek. Az általam ismert kései (2000 utáni) született cikkek / (Alesiana & Weder [1999]), (Dollar & Levin [2006]), (Kosack [2003]), (Berthélemy [2005])/ esetében az összevont modellek jelennek meg, ahol minden relevánsnak tekintett változó együtt szerepel a modellben. Mindkét megközelítés alkalmas lehet, az általam is vizsgálni kívánt hipotézisek elemzésére: ha a recipiens ország szükségletét leíró változók korrelálnak jobban a független változóval, akkor inkább a recipiens ország fejlettségi szintje a meghatározó, ha a donor érdekeltségét leíró változók, akkor segélyek egy fajta külpolitikai eszköznek tekinthetők és a donor ország változó céljainak elérését szolgálhatják. RN-DI megközelítés esetén a két modell különböző magyarázóereje, ill. a magyarázott varianciák aránya hivatott eldönteni, hogy az említett elvek közül melyik hatás a jelentősebb, míg összevont modellek esetén ez a magyarázó változók vizsgálatából derül ki.

A RN-DI modellek kapcsán azonban meg kell jegyezni, hogy könnyedén téves eredményre vezethetnek. Az alapfeltevés az, hogy az eredményváltozó meghatározható a magyarázó változók két különböző halmazával is, ami egy modellspecifikációs hibát rejt magában, ugyanis ekkor, ha mind a donor érdekeltségi, mind a recipiens szükségleti modellben találhatóak szignifikáns változók, akkor rendre mindkét modellből kimaradnak releváns magyarázó változók. (McGillivray [2003], 175-177. o.) Ez a módszer gyakran arra az eredményre vezet, hogy az egyik

¹² A továbbiakban a recipiens szükségleti és donor érdekeltségi modelleket RN-DI rövidítéssel fogom említeni, az angol nyelvű tanulmányokban használt „Recipient need” és „Donor interest” megnevezés alapján.

modell jóval alacsonyabb korrigált R^2 értékkel rendelkezik, annak ellenére is, hogy van benne szignifikáns magyarázó változó, mint a másik modell. Ami azt sugallhatja, hogy adott esetben, ha a DI modell magyarázó ereje volt a nagyobb, akkor a recipiens ország számára lényeges változók a segélyek eloszlása szempontjából érdektelenek. E hiba kiküszöbölésére összevont modellt alkalmazok, azonban a különböző donorok esetén az első és második hipotézisem vizsgálatára eltérő változókat fogok alkalmazni.

3.2. A modellspecifikáció problémái

Triviálisnak tűnő, de nem feltétlenül egyszerű kérdés az eredményváltozó pontos meghatározása. Számos tanulmány a teljes országra jutó ODA-t veszi alapul, többnyire egy szigorú monoton transzformációt végrehajtva rajta / (Dollar & Alesiana [2000]), (Dollar & Levin [2006]) /, míg több szerző az egy főre jutó, ill. GDP-vel, vagy GNI-al elosztott értékek mellett érvel. / (Alesiana & Weder [1999]), (Younas [2008]) / Mindkét elképzelés mellett felhozhatóak érvek (Maizles & Nissanke [1984], 881. o.):

1. Nyilvánvaló, hogy nagyobb ország, nagyobb összegű segélyben részesül, ezért egy főre jutó, ill. egyéb arányosított értékeket érdemes alapul venni.
2. Egy ország népessége, mérete számít, különösen a bilaterális segélyezést vizsgálva, a nagyhatalmak érdekeit, és az ország világpolitikai súlyát tekintve. Ezért érdemesebb bevonni magyarázó változónak az ország teljes népességét, valamint eredményváltozónak a teljes ország által az adott donortól kapott ODA-t kell szerepeltetni.

A két érv mentén elindulva van létjogosultsága mindkét megközelítést egyszerre vizsgálni, azonban valamivel célszerűbbnek tűnik az egy főre jutó értékeket alkalmazni, ugyanis a recipiens népessége többnyire nem jelent több érkező segélyt, sőt különböző évekre vizsgálva, az egy főre jutó ODA és az ország népessége közötti kapcsolatot látható, hogy a két változó között néhány kivételtől eltekintve, negatívak a lineáris korrelációs együtthatók. **(Függelék: 5. táblázat)** Mindez azt jelenti, hogyha ez a hatás, ha nem is jelentős és szerepelnek benne más változók hatásai is, azt mutatja, hogy általában egy kisebb lakosságú szubszaharai afrikai ország valamivel nagyobb egy főre jutó ODA-re számíthatnak, mint a térség népesebb recipiens államai.

Hasonlóan lényeges kérdés a modellezni kívánt időszakok kezelése: a recipiens országokba érkező ODA volatilisnek tekinthető, számos a fentebb bemutatott modellekben nem szereplő lehetséges magyarázó változó befolyásolhatja az országba érkező segélyek mennyiségét. Nyilvánvaló okok lehetnek erre a gazdaságot érő sokkok: természeti katasztrófák, rossz termésű évek, fegyveres konfliktusok. Ezek mellett számításba kell azt is venni, hogy a donor ország általános gazdasági állapota is meghatározza a folyósított segélyek pályáját. Konjunktúra idején valamivel nagyobb segélyekre számíthatnak a fogadó országok, míg recesszió esetén a csökkenő bevételek mellett, az elmaradó segélyek is megnehezítik a recipiens országban fiskális politika meghatározását. (Bulir & Hamann [2003]) A segélyek jelentős szórása miatt, a szakirodalom jelentős része / (Burnside & Dollar [1997]), (Knack & Bräutigam [2004]), (Dollar & Alesiana [2000]), (Maizles & Nissanke [1984]) stb./, hosszabb időszakok (3-5 év) átlagát veszi alapul, ami segítségével jelentős mértékben kiszűrhetők a fenti véletlen hatások. Csökken a változók szórása, és bemutatathatóvá válnak a segélyek eloszlását leíró, időben állandóbbnak tekinthető okok.

3.3. A modell bemutatása

Az általam ismert egyszerűbb ökonometriai módszertan ismeretében úgy gondolom a probléma modellezésére egy az időszakokra külön dummy változót alkalmazó OLS modell lehet alkalmas. Mivel előbbi modelltípus alapfeltételei nem teljesülnek, ezért minden hibája ellenére is egy heteroszkedaszticitás korrigált OLS modellt¹³ választok a probléma elemzésére.

A modellek esetén a 3.1-es részben leírtak miatt kétféle magyarázó változóval dolgozok: egy főre jutó értékekkel és logaritmizált változókkal.¹⁴ Az eredmény változókat így az öt bemutatni kívánt donor ország által folyósított az adott recipiens országban egy főre jutó segély értéke jelenti. A logaritmizált értékekkel dolgozó modell esetén, a segélyek teljes logaritmizált összege képezi az eredményváltozót. Mindegyik eredményváltozóra kétféle modellt illesztettem,

¹³ A heteroszkedaszticitás jelenléte torzítatlan OLS becslést eredményez ugyan a koefficiensekre, de mivel a szórás változik, ezért a t-sztatisztikák, és ezzel együtt a szignifikancia szintek hamis adatokat adhatnak. Mivel alapvetően magyarázójellegű modelleket alkotok, ezért a probléma részleges kiszűrésére alkalmas lehet, egy a Gretl programcsomagban is szereplő heteroszkedaszticitás korrigált OLS.

¹⁴ A logaritmizálás kapcsán mindenhol tízes alapú logaritmust alkalmaztam a következő formulával: $y_i = \log(x_i + 1)$. (Ahol y az új és x a régi változó.) Ez a formula hasznos, mert kiküszöböli azt az esetet, amikor esetleg 0 értéket venne fel x_i , és mivel millió, de legalábbis százaz nagyságrendű USA dollárban kifejezett értékeken hajtottam végre ezt a szigorú monoton transzformációt, így túlzott aránytalanságokat sem okoz ez az adatokban.

az egyik típus (a) jelzésűek, az első lefutás eredményeit jelentik, míg a (b)-vel jelölt modellnél már alkalmaztam bizonyos szelekciót: kivettem a modellből egy szekvenciális algoritmussal a nem szignifikáns változókat, ill. mivel magyarázó jellegű modellekről van szó, ezért a multikollinearitásból származó problémáktól is megtisztítottam a modellt.

Az adatbázis adatai nagyrészt a Világbank World Development Indicators (WDI) kiadványából származnak, ezt kiegészítettem még a Polity IV adatbázissal és a Freedom House intézet különböző adataival. (Amelyik adat nem a WDI adatbázisból származik, az a táblázatban külön meg van említve. Kivétel ez alól a donorok import és export érdekeltsége.) Az egyes donor országok Afrikába irányuló export és import mennyiségéhez az adatok az országok statisztikai hivatalainak adatbázisaiból valók. A változók részletes leírását és forrását az **1. táblázat** tartalmazza (zárójelben a magyarázó változóval tesztelni kívánt hipotézis sorszámával).

A vizsgálatra használt adatbázis összesen 225 elemű, 45 afrikai ország adatait tartalmazza, mindegyik ország adatait 5 időszakban, így egy kiegyensúlyozott panel adatbázisnak tekinthető.¹⁵ Az elemzésbe bevont országok listáját a **Függelék: 6. táblázat** tartalmazza, kiegészítve azzal, hogy a segélyt fogadó ország mely (vizsgálatba bevont) donornak volt gyarmata, ill. mandátum területe.

Az adatbázisban szereplő adatok az 1990-1993, 1994-1997, 1998-2001, 2002-2005, 2006-2009 négyéves időszakok átlagai. Az elemzés során alkalmaztam még az időszakokat jelző dummy változókat is, amelyekből összesen négy szerepelt az utolsó időszak kivételével. E változók koefficienseire végrehajtott, a koefficienseik együttes szignifikanciáját vizsgáló F-teszt eredményeit, az *F-teszt* sor tartalmazza. Az adatbázisban az összes pénzben kifejezett változó USA dollárban van meg adva 2009-es áron.

¹⁵ Az öt időszakot úgy kaptam, hogy az 1990 és 2009 közötti intervallumot felosztottam 4 éves időszakokra: 1990-1993, 1994-1997, 1998-2001, 2002-2005, 2006-2009. Ezután az adatok 4 éves átlagait vettem, mind az eredményváltozóknál, mind a magyarázó változóknál. (Kivéve a gyarmati múltra adott dummy változót, ill. a *NotFree* változót.)

1. táblázat: A modellek változói

Változó	Leírás
<i>Polity2</i> (5)	Az Polity IV adatbázisból származó Polity2 mutatószám.
<i>NotFree</i> (5)	A Freedom House intézet által adott indikátor a "nem szabadnak" minősített rezsimekre. (Ha 4 éves periódusokban, 4 évből 3-ban a recipiens ország a „Not Free” kategóriába tartozott akkor a változó értéke 1, egyébként 0.)
<i>Sereg</i> (3)	A hadsereg létszámának a recipiens országban foglalkoztatott népességhez viszonyított aránya százalékban.
<i>LogRef</i> (3)	A 10 ezer főre jutó menekültek logaritmizált száma.
<i>Lifeexp</i> (4)	Születéskor várható élettartam.
<i>LogGDPc</i> (4)	Egy főre jutó GDP, 2009-es árakon USA dollárban.
<i>LogPop</i>	A recipiens ország népességének logaritmizált értéke.
<i>Donor specifikus változók</i>	
<i>GyarmatD</i> (2)	A változó értéke 1, ha a múltban az adott recipiens ország a donor ország gyarmata, mandátumterülete volt, értéke egyéb esetben 0.
<i>LogExp*</i> (1)	A recipiens ország adott donor országba irányuló exportjának logaritmizált értéke. (USD, 2009-es bázis évvel)
<i>LogImp*</i> (1)	A recipiens ország adott donor országba irányuló importjának logaritmizált értéke. (USD, 2009-es bázis évvel)
<i>LogExp*</i> (1)	A recipiens ország adott donor országba irányuló egy főre jutó exportjának logaritmizált értéke. (USD, 2009-es bázis évvel)
<i>LogImp*</i> (1)	A recipiens ország adott donor országba irányuló egy főre jutó importjának logaritmizált értéke. (USD, 2009-es bázis évvel)

* *Megjegyzés:* az Összes ODA esetén a recipiens ország teljes exportja, ill. importja szerepel, Franciaország és az Egyesült Királyság esetén ezek a változók nem szerepelnek.

2. táblázat: Egy főre jutó bilaterális segélyek (*)

Eredményváltozó:	USA		Japán		Franciaország		Egyesült Királyság		Németország		Összes ODA	
	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)
<i>Konstans</i>	6,263** (2,51)	5,456*** (8,69)	2,970* (1,68)	3,094*** (8,23)	-15,462*** (-3,56)	-15,105*** (-3,98)	2,890* (1,90)	1,732* (1,95)	3,358** (1,17)	0,732 (1,31)	6,090 (0,26)	-17,564 (-1,30)
<i>Polity2</i>	0,200*** (3,54)	0,172** (2,29)	-0,063 (-1,52)	- -	-0,084 (-0,68)	- -	0,064 (1,57)	0,073** (2,53)	0,234*** (3,47)	0,275*** (5,29)	1,474*** (2,68)	1,510** (2,46)
<i>NotFree</i>	0,274 (0,54)	- -	-0,364 (-0,93)	- -	-1,336 (-1,06)	- -	-0,265 (-0,76)	- -	-0,422 (-0,75)	- -	-0,809* (-1,73)	-12,481** (-2,52)
<i>Sereg</i>	1,370*** (3,26)	1,205*** (2,81)	0,073 (1,09)	0,092** (1,99)	-0,518 (-10,)	- -	-0,030 (-0,38)	- -	0,455 (1,29)	0,520* (1,65)	-0,167 (-0,12)	3,278*** (4,20)
<i>LogRef</i>	0,101 (0,78)	- -	-0,353*** (-4,60)	-0,388*** (-6,41)	0,177 (0,84)	- -	0,233*** (2,85)	0,238*** (3,64)	-0,048 (-0,36)	- -	1,744** (1,97)	2,007* (1,75)
<i>Lifeexp</i>	0,010 (0,24)	- -	0,001 (0,04)	- -	0,303*** (4,171)	0,359*** (4,66)	-0,002 (-0,10)	- -	-0,039 (-0,77)	- -	-0,695* (-1,69)	- -
<i>LogGDPc</i>	-0,600 (-1,17)	- -	0,026 (0,17)	- -	1,040 (1,46)	- -	-0,485 (-1,64)	-0,432* (-1,66)	-0,087 (-0,26)	- -	4,233*** (3,08)	- -
<i>Donor specifikus változók</i>												
<i>GyarmatD</i>	- -	- -	- -	- -	3,383*** (2,93)	7,932*** (5,05)	2,806*** (7,21)	2,836*** (5,98)	3,932* (1,85)	3,496* (1,77)	- -	- -
<i>LogExpc</i>	-0,280** (-2,262)	- -	0,207 (1,13)	- -	- -	- -	- -	- -	-0,125 (-0,42)	- -	-32,164*** (-4,04)	- -
<i>LogImpc</i>	0,393** (2,21)	- -	0,194*** (1,51)	0,697*** (3,83)	- -	- -	- -	- -	1,033** (2,12)	0,756** (2,41)	27,300*** (5,59)	13,470*** (5,55)
korrigált R^2	0,202	0,132	0,231	0,251	0,244	0,212	0,205	0,162	0,182	0,218	0,428	0,280
Megfigyelések száma	225	225	225	225	225	225	225	225	225	225	225	225
F-teszt'	0,000	0,001	0,011	0,001	0,000	0,001	0,107	nincs	0,000	0,001	0,000	0,000

Megjegyzés 1: A táblázatban a modellezés során kapott koefficiensek szerepelnek, alattuk zárójelben a t-statisztika hozzájuk tartó értékeivel. (* a változó 10 %-os szinten szignifikáns, ** a változó 5 %-os szinten szignifikáns, *** a változó 1 %-os szinten szignifikáns)

Megjegyzés 2: A modell időszakokra vonatkozó dummy változók alkalmazásával készült, heteroszkedaszticitás korrigált OLS technikával. Az időszakokra bevezetett dummy változók a táblázatban nem szerepelnek.

(*) Az eredményváltozó precízebben: A recipiens országokban egy főre jutó segélyek. (USA dollárban 2009-es árakon, oszloponként a donor országok szerint.)

3. táblázat: Logaritmizált bilaterális segélyek (*)

Eredményváltozó:	USA		Japán		Franciaország		Egyesült Királyság		Németország		Összes ODA	
	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)
<i>Konstans</i>	3,571*** (6,35)	3,103*** (5,26)	3,269*** (4,80)	3,580*** (5,28)	3,586*** (4,30)	3,131*** (3,77)	-3,685*** (-3,76)	-4,066*** (-4,66)	2,587*** (4,72)	2,644*** (4,54)	3,774*** (11,79)	4,149*** (15,53)
<i>Polity2</i>	0,017*** (2,80)	0,024*** (4,36)	0,009 (1,09)	0,019*** (2,80)	0,020** (1,97)	- (-)	0,011 (0,87)	0,031*** (2,77)	0,015** (2,14)	0,018** (2,59)	0,002 (0,55)	- (-)
<i>NotFree</i>	-0,064 (-0,89)	- (-)	-0,051 (-0,53)	- (-)	0,106 (1,02)	- (-)	-0,214* (-1,87)	- (-)	-0,084 (-1,17)	- (-)	-0,071 (-1,61)	-0,086*** (-2,60)
<i>Sereg</i>	0,118*** (6,08)	0,101*** (10,64)	0,034 (0,79)	- (-)	-0,038 (-1,60)	- (-)	0,023 (1,19)	0,033** (2,29)	0,013 (1,08)	- (-)	0,016** (2,03)	- (-)
<i>LogRef</i>	-0,019* (-1,68)	- (-)	-0,094*** (-3,99)	-0,107*** (-4,35)	-0,014 (-0,62)	- (-)	0,140*** (5,71)	0,118*** (4,84)	-0,022 (-1,53)	-0,041*** (-2,80)	-0,009 (-1,16)	- (-)
<i>Lifeexp</i>	-0,012*** (-2,69)	-0,012** (-2,49)	-0,008 (-1,42)	-0,021*** (-2,98)	-0,015** (-2,10)	-0,017*** (-2,61)	0,001 (0,14)	- (-)	-0,016*** (-3,06)	-0,017*** (-2,94)	-0,004 (-1,20)	- (-)
<i>LogGDPc</i>	0,002 (0,05)	- (-)	-0,116 (-1,38)	- (-)	0,159*** (4,10)	0,170*** (2,94)	-0,172** (-2,53)	-0,173** (-2,22)	0,021 (0,42)	- (-)	0,007 (0,37)	- (-)
<i>LogPop</i>	0,798*** (12,94)	0,851*** (12,95)	0,529*** (5,21)	0,487*** (4,52)	0,540** (5,88)	0,614*** (5,95)	1,499*** (13,57)	1,539*** (13,57)	0,609*** (7,22)	0,616*** (6,56)	0,707*** (16,20)	0,724*** (21,54)
<i>Donor specifikus változók</i>												
<i>GyarmatD</i>	- (-)	- (-)	- (-)	- (-)	0,880*** (10,04)	1,015*** (10,50)	0,962*** (9,06)	0,977*** (9,96)	0,272** (2,30)	0,285* (1,93)	- (-)	- (-)
<i>LogExp</i>	-0,003 (-0,29)	- (-)	0,027 (0,71)	- (-)	- (-)	- (-)	- (-)	- (-)	0,019 (1,09)	- (-)	0,139* (1,66)	-0,050* (-1,86)
<i>LogImp</i>	-0,116*** (-2,80)	-0,115*** (-3,35)	0,150 (1,61)	0,210** (2,19)	- (-)	- (-)	- (-)	- (-)	0,057 (1,52)	0,076** (2,07)	-0,116** (-2,18)	- (-)
korrigált R^2	0,633	0,537	0,435	0,374	0,268	0,424	0,576	0,596	0,438	0,413	0,751	0,702
Megfigyelések száma	225	225	225	225	225	225	225	225	225	225	225	225
F-teszt'	0,000	0,000	0,051	nincs	0,002	nincs	0,203	nincs	0,000	0,000	0,000	0,000

Megjegyzés: A táblázatban a modellezés során kapott koefficiensek szerepelnek, alattuk zárójelben a t-statisztika hozzájuk tartozó értékével. (* a változó 10 %-os szinten szignifikáns, ** a változó 5 %-os szinten szignifikáns, *** a változó 1 %-os szinten szignifikáns)

Megjegyzés 2: A modell időszakokra vonatkozó dummy változók alkalmazásával készült, heteroszkedaszticitás korrigált OLS technikával. Az időszakokra bevezetett dummy változók a táblázatban nem szerepelnek.

(*) Az eredményváltozó precízebben: A recipiens országba érkező segélyek 10-es alapú logaritmussal transzformált alakja. (USA dollárban 2009-es árakon, oszloponként a donor országok szerint.)

4. A modellek eredményei

A modelleket szemlélve észrevehető, hogy jelentős magyarázóerőről nem lehet beszélni. Az egy főre jutó segélyek esetén, maximum (nagyon) gyenge sztochasztikus kapcsolatokat lehet felfedezni, a logaritmizált eredmény változóval adott modell esetén már jól láthatóan inkább közepes erősségű kapcsolatokat mutatnak a modellek, de meg kell jegyezni, hogy mindenhol nagyon jelentős változó a népesség. A modellekben megjelenő kapcsolatok azonban robusztusnak tekinthetők abban az értelemben, hogy nincs ellentmondás az eltérően specifikált modellek eredményei között. (Nem jeleztek szignifikáns, jelentős hatású, eltérő irányú kapcsolatokat.) Így úgy gondolom, van értelme a kapott eredményeket kiértékelni. A két modell típus magyarázóerejét nem lehet, nem érdemes összehasonlítani, de mivel a logaritmizált eredményváltozót használó modellek valamivel jobb pszeudó R^2 -eket tudnak felmutatni (nagyobb mértékben magyarázzák a teljes varianciát, és emiatt valamivel jobban specifikáltak), ezért inkább ezek eredményeire fogok hagyatkozni az elemzés során. A következőkben bemutatom az általam elemzett öt donor ország bilaterális segélyallokációját, majd legvégül a közös trendeket értelmezem a teljes segélyallokáción belül.

4.1. USA

Az Egyesült Államok segélyezési politikája kapcsán nehezen lehet levonni egyértelmű következtetéseket a modellből. Mindkét modell típus esetén, megjelenik releváns változóként a *Sereg* változó, ami azt jelzi, hogy az ország méreteihez viszonyított nagyobb hadsereggel rendelkező recipiens több segélyre számíthat az USA-tól. Ez jelezhet, egy gyenge biztonsági típusú motivációt, mivel ez valamilyen szinten számításba veszi a recipiens ország stratégiai jelentőségét. A gazdasági természetű érdekeltségek kapcsán már nem lehet hasonló hatásokról beszélni, az egy főre jutó eredmény változókat vizsgálva nem tekinthető jelentősnek a kereskedelem szerepe a segélyallokációban, a logaritmizált értékek kifejezetten negatív kapcsolatot mutatnak az USA exportja és segélyallokációja között. (Sőt a *LogImp* változó enyhe negatív kapcsolatot jelez.) Így nem lehet egyértelműen állítani, hogy az USA figyelembe venné a kereskedelmi érdekeit, amikor a segélyeit elosztja. Ez azért érdekes, mert

az általam bemutatott szakirodalom ugyan különböző, korábbi időszakokban, de az USA kereskedelmi érdekeltség alapján történő segély elosztása mellett érvel. / (McKinley & Little [1979]), (Maizles & Nissanke [1984]), (Schraeder et al. [1998])/

Ez a korábbi időszakokétól eltérő eredmény összhangban van a közelmúltban az USA segély politikájában bekövetkezett váltással. Az Egyesült Államok a szovjet blokk szétesése után visszafogta segélyeit egészen 1995-ig, így a biztonsági célú és ezzel együtt kereskedelmi indíttatású segélyallokáció visszaszorult. 2001-től újra előtérbe kerültek a biztonsági, terrorizmus ellenes megfontolások, amik esetében már jelentősen eltért a cél a két évtizeddel korábbi gyakorlattól, és ez nem követte a kereskedelmi érdekeltségeket. Ez új lendületet adott a fejlődő országok támogatásának, a 2001-es évtől az Egyesült Államok vált a legjelentősebb bilaterális segélyezővé Szubszaharai Afrikában is. **(Függelék: 4. ábra)** Ennek egyik fontos állomása volt az Millenium Challenge Corporation (MCC) megalapítása 2004-ben, ami már az USA bilaterális segélyeit elosztó szervezetként, komoly a recipiens ország belpolitikai helyzetét is érintő változókhoz kötötte a segélyallokációt. (Ezek között szerepeltek a Freedom House már bemutatott változói, és egyéb döntően szabadság jogok betartását, korrupció mértékét elemző indikátorok, fontos még ezek mellett a nemzetközi terrorizmus elleni elköteleződés)¹⁶ Mindkét típusú modell pozitív irányú kapcsolatot mutat a *Polity2* változó és a segélyek nagysága között, demokratikusabb államforma esetén a recipiens ország nagyobb érkező segélyekre számíthat. Ez az egész időszakot figyelve is érdekes, ugyanis az MCC viszonylag későn kezdte meg tevékenységét Afrikában. (2005-ben az elsők között volt Burkina Faso, Madagaszkár és a Zöld-foki Köztársaság, 2009-re már közel 19 afrikai ország részesült az MCC segélyeiből.(MCC [2012])) Ez az adat azt mutatja, hogy valószínűleg már az MCC megalapítása előtt is figyelembe vette az USA a bilaterális segélyallokáció során a recipiensek politikai beállítottságát.

¹⁶ Az indikátorok részletes leírása az alábbi linken érhető el:
<http://www.mcc.gov/pages/selection/indicators>

4.2. Japán

Japán a második világháborút követő időszakban erősen behatárolt katonai erővel rendelkezett, így inkább gazdasági eszközök váltak külpolitikája részévé. Ezek közé tartozik a fejlesztési segélyezés, amiben hosszúideig világelső volt, majd az USA, ill. az Egyesült Királyság mögött a harmadik helyre csúszott vissza. (Kawai & Takagi [2001], 5. o.) A korábbi legfontosabb cél terület Délkelet-Ázsia fejlődésével, a Kínai kapcsolatok romlásával, a közelmúltban Afrika is előtérbe került hasonló motivációk mentén. (Szent-Iványi et al [2008], 107. o.)

Mindkét modelltypusban a Japánból érkező import koefficiensei jelentős értékeket mutatnak, ami jelzi e donor gazdasági érdekeinek relevanciáját. A 3. táblázat Japánra vonatkozó (b) modellje alapján minden 1 százalékos növekedés a japánból származó importban 0,21 százalékkal növeli a recipiens országba érkező segélyek értékét. A 3. táblázatban szereplő modell importra vonatkozó koefficienseit összehasonlítva a többi donor ország hasonló értékeivel jól látható, hogy Japán esetében tekinthetőek a legfontosabbnak a kereskedelmi (felvevő piacok felé irányuló) érdekeltségek. Az eredmények kapcsán azonban meg kell jegyezni, hogy valamilyen szinten a szegényebb országok támogatása is megjelenik (szignifikáns negatív koefficiensek a várható élettartamra a **3. táblázat** esetén), és jelen van a demokratikusabb rezsimek kiemelt támogatása is, azonban ezek a hatások korántsem tekinthető jelentősnek. Ez alátámasztja azokat a kritikákat a Japán segélyallokációval szemben, amik amellet érvelnek, hogy a szegénység csökkentés csak elvétve jelenik meg célként a japán ODA esetében. Ennek a fentebb említett kereskedelmi érdekek prioritása mellett, részben az egységesnek mondható fejlesztési politika, ill. a támogatások előnytelen összetételének (nagy infrastrukturális beruházások támogatása, kötetlen felhasználású segélyek magas aránya) is az oka lehet. (Kawai & Takagi [2001])

4.3. Franciaország

Szubszaharai Afrika kiemelt terület a francia segélyezési politikának, az ország egészen az ezredfordulóig a legjelentősebb donor volt a térségben. (**Függelék: 4. ábra**) Franciaország érdekeltségét jelezték a térségben a katonai beavatkozásai, békefenntartó akciói (pl.: Ruanda 1994, Elefántcsontpart 2002-től, Közép Afrikai Köztársaság 2002), CFA frank övezet

létrehozása. Azonban az egykori gyarmatok támogatásának jelentősége csökkent a 90-es évek végére, 1998 új kategória jött létre a francia segélyezési gyakorlatban: az elsődleges szolidaritási övezet. (Szent-Iványi et al [2008], 80. o.) Ebbe már több fekete-afrikai nem francia gyarmati múltú szegény ország is bekerült, így az egykori gyarmatok előnyben részesítése csökkent. Mindez egy a 90-es években lejátszódó folyamat egyik állomásának tekinthető, aminek keretében a francia segélyek hatékonysága nőtt, összhangba került a segélyallokáció a DAC elvekkel, a folyósított összegek átláthatóbbá váltak és az egykori gyarmatok támogatása csökkent. (Lancaster [2007], 157-158. o.)

A modell eredményeit szemlélve nem jelenthető ki egyértelműen, hogy jelentős változások történtek volna a korábbi időszakokhoz képest. Egyedül a logaritmizált értékek esetén jelenik meg egy kedvezőbb igazságosabb irányú eloszlást sejtetőt eredmény. A *Polity2* változó szignifikáns az (a) modellben 10 százalékos szinten, ezzel alátámasztani látszik a negyedik hipotézist, azonban koefficiense nem jelentős. Ezt leszámítva teljesen eltérő jellegű kapcsolatokat mutatnak a modellek:

1. Az egy főre jutó segélyt eredmény változóként használó modell esetén a várható életkor korrelál pozitívan az eredményváltozóval, míg a logaritmizált függő változót használó modellek esetén a *LogGDPc* változó.¹⁷ Így állítható, hogy a francia bilaterális fejlesztési politika a gazdagabb recipienseknek nyújt nagyobb támogatást, ez ellentmond a negyedik hipotézisnek.
2. Minkét modelltípus esetén a gyarmati múltra adott dummy változó (*GyarmatD*) szerepe jelentős, a változókhoz tartozó t-statisztikák és koefficiensek értéke egyaránt nagy, ami jelzi, hogy nagymértékben előnyben vannak részesítve a volt francia gyarmatok.

4.4. Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyságra kapott modellek viszonylag sok információt ad e donor segélyallokációjáról, az első hipotézis kivételével, mindegyik másik hipotézis igazolható.

¹⁷ Meg kell jegyezni, hogy ugyanebben a modellben a születéskor várható élettartam -0,015 és -0,017 értékű koefficienseket kap, aminek a hatása nem elhanyagolható, azonban jóval gyengébb az eredményváltozóra, mint a gazdasági színvonalat megjelenítő változóé. (*LogGDPc*)

Szembetűnő, hogy negatív koefficiensek tartoznak a gazdasági fejlettséget jelző változóhoz (*LogGDPc*), ami jelentős hatással van az eredményre. A 3. táblázat (b) modellje alapján az egy főre jutó GDP egy százalékos növekedése 0,43 USA dollárral csökkenti az országba érkező segélyek mennyiségét. Hasonlóan kedvező, de gyengébb kapcsolat a demokratikusabbnak nevezhető rezsimek nagyobb támogatása. A *Polity2* változó, mindegyik modellben szignifikáns volt, azonban a koefficiensek értékeit tekintve (0,1 és 0,01 közötti értékek), és ismerve, hogy a változó -10 és 10 közötti értékeket vesz fel, kijelenthető, hogy ez nem igazán jelentős hatás.

Ezeket az eredményeket alátámasztja az angol bilaterális segély politikában bekövetkezett váltás a 90-es években. A Department of International Development (DfID) 1997-ben jött létre azzal a céllal, hogy változást hozzon a brit segély politikába, a korábbi gazdasági és biztonsági érdekeket felváltották a humanitárius, és igazságosabb allokációra törekvő motivációk. (Szent-Ivány et al [2008], 59. o.) A DfID szegénység visszaszorítására tett elköteleződését 2002-től az International Development Act képében törvényben is rögzítették.

Mindkét modelltípus esetén jól látszik, hogy a brit gyarmati múlt nagyobb értékű segélyeket eredményez, ez tehát alátámasztja azt, hogy Nagy-Britannia a saját érdekszféráját támogatja. Ehhez fontos kiegészítés még, hogy a *LogPop* változó koefficiense igen nagy a többi donorhoz képest. A logaritmizált értékek esetén látni kell, hogy 1 százalékos népesség növekedéshez, közel 1,53 százalékos brit ODA növekedés tartozik, és jelzi, hogy az angol segélyallokáció erősen favorizálja a nagyobb népességű államokat. Ez utóbbi összhangban van a brit nemzetközösség néhány nagyobb afrikai tagjának kiemelt támogatásával. 2001 és 2007 között a kiugróan jelentős összegeket kaptak a legnagyobb afrikai államok Nagy-Britanniától (amik egy kivétellel egykori gyarmatai is voltak). Sorrendben: Nigéria, Tanzánia, Ghána, Uganda, Etiópia, Szudán részesültek a legnagyobb értékű folyósított segélyekben. (Smith & Morrissey [2011], 7. o.)

4.5. Németország

Hasonlóan a Japán bilaterális segélyekhez, Németország gyakorlatára is elmondható az eredmények alapján, hogy számításba veszi a felvevő piacait. Mindkét modellből kitűnik,

hogy egy gyenge sztochasztikus kapcsolat van a modellben: nagyobb Németországból származó importhoz, nagyobb német bilaterális segély értékek tartoznak. Ez jól jelzi azt, hogy a folyamatosan csökkenő kereskedelmi érdekeltségei Németországnak, még koránt sem tűntek el, a segélyek egy része továbbra is a német áruk megvételéhez kötött. (Lancaster [2007], 187. o.) Az eredmények alapján e hatást tekintem a legerősebbnek, azonban meg kell jegyezni, hogy a *Polity2* változó is szignifikáns mindkét modellben, noha szerepe nem tekinthető jelentősnek. Ezzel szemben érdekesség, Németország 4 hajdani afrikai gyarmatának (Togo, Kamerun, Tanzánia, Namíbia) kiemelt támogatása: jól látható, hogy az erre a kapcsolatra bevetett dummy változó igen jelentős pozitív értékeket vesz fel mindkét modellben. Ezen országok korántsem állnak a német segélyallokációban a prioritási sorrend élén, Namíbiát leszámítva rendre negatív *Polity2* pontszámokat kaptak, érdekes összefüggés, hogy gyarmati múltjuknak köszönhetően ennek ellenére is nagyobb összegű segélyekben részesültek.

4.6. Donor érdekek és a teljes ODA

Az általam vizsgált öt donor ország a szubszaharai afrikai térségbe érkező segélyek közel 40 százalékát adta a tárgyalt időszakban, ami jelentős hatást gyakorolt a teljes folyósított összegekre. A bilaterális segélyeket figyelve szembetűnő a donor országok fellelvő piaci érdekeltsége (Németország, Japán), ez a teljes összegeket tekintve koránt sincs így. Az egy főre jutó ODA-t eredmény változóként használó modell, jelentős kapcsolatot mutat a recipiens országok importja, és a hozzájuk érkező segélyek között. Azonban a modell magyarázó ereje viszonylag gyenge, így a kapcsolat nem tudja megbízhatóan magyarázni a segélyek eloszlását. Ezt erősíti meg a logaritmizált eredményváltozót alkalmazó modell, ami már nem jelez kereskedelmi érdekeltséget.

Hasonlóan jelentős különbség még a demokratikusabb recipiens országok előnyben ésszesítése, a bilaterális donorok (talán csak Franciaország kivételével) rendre figyelembe veszik a recipiens országok belpolitikai helyzetét, az országokban jelenlevő rezsimek jellegét, és a szabadság jogok betartását, de ez a hatás koránt sem nevezhető rendkívül jelentősnek. Ez szöges ellentétben áll a teljes segélyek esetén tapasztaltakkal, ahol mindkét esetben különösen jelentős a *NotFree* változó szerepe, valamint a *Polity2* mutatót értéke az

egy főre jutó segélyeket vizsgálva.¹⁸ (A 2. táblázat alapján a (b) modellben több mint 12 USA dollárral kevesebb egy főre jutó segélyben részesül egy az alapvető jogokat be nem tartó átlagos recipiens ország.) Figyelembe véve, hogy milyen jelentős részt képvisel a teljes segélyallokációban a bemutatott öt donor ország, feltételezhető, hogy a multilaterális segélyek és egyéb donorok esetén a demokratikusabb rendszerek előnyben részesítése még nagyobb hangsúlyt kap, mint ahogyan azt az Összes ODA eloszlását vizsgáló modelljeim mutatják.

5. Összegzés

A dolgozatomban rövid elemzését adtam a szubszaharai Afrikát jellemző bilaterális segélyezési trendeknek. A tárgyalt periódus előtti időszakok alapján, a két legfontosabb irányvonalat: a donor érdekeket (kereskedelmi, gazdasági, biztonsági érdekek, egykori gyarmatok támogatása) és a segélyek hatásos elosztására való törekvéseket (szegényebb országok támogatása, demokráciák előnyben részesítése) határoztam meg, mint a legfontosabb a segélyek eloszlását befolyásoló tényezőket. Ezek alapján öt hipotézist állítottam fel, amiket egyszerű ökonometria módszerekkel teszteltem.

Az eredmények nem tekinthetők túl biztatónak. Kijelenthető, hogy a donorok érdekei még mindig meghatározóak, a recipiens országokba történő hatásos segélyelosztás nem jelentős a modellekben, inkább az egyes donor országok eltérő érdekei a meghatározóak. Franciaország esetén a segély fogadó országokban rejlő gazdasági potenciál, Japán és Németország esetén a recipiens ország felvevő piaci szerepe volt meghatározó. Még mindig jelentősnek bizonyult a donor országok részéről az egykori gyarmataik kiemelt támogatása, még Németországnál is, pedig gyarmatait már az első világháború után elvesztette. Ehhez hasonlóan, a biztonsági és ideológiai megfontolások is jelentősek voltak az USA esetén. **(4. táblázat)**

¹⁸ A két változó között erős pozitív kapcsolat van: mivel a NotFree változó egy dummy változó ezért korrelációja a Polity2 változóval nehezen értelmezhető, azonban a csoportokon belüli átlagokat figyelve jelentős a hasonlóság. Azok az országok, amikre a NotFree változó értéke 1, azaz a 4 éves időtávok alatt 3-ban zárt autoriter rezsimnek tekintette őket a Freedom House intézet, a Polity 2 mutatószám esetén -3,77-es átlagot értek el. Míg azok a recipiensek, ahol a NotFree változó értéke 0 volt, 1,94-es átlagot tudnak felmutatni.

4. táblázat: A hipotézisek eredményei

hipotézisek:	1	2	3	4	5
USA	-	n	++	+	++
Japán	++	n	+	+	n
Franciaország	n	++	n	--	+
Egyesült Királyság	n	++	++	++	++
Németország	++	++	n	+	+
Összes ODA	-	n	+	n	++

Jelmagyarázat: „+” az eredmények gyengén támogatják a hipotézist, „++” az eredmények nagyon megerősítik a hipotézist. „-” az eredmények gyengén ellentmondanak a hipotézisnek, „- -” az eredmények jelentősen ellentmondanak a hipotézisnek, „n” a hipotézisről nem lehet dönteni szignifikáns eredmény hiányában, nem értelmezhető, vagy nem állt rendelkezésre adat.

Szerencsére az eredmények biztatóbb folyamatokat is mutatnak, Franciaországot kivéve, az összes donornál megjelenik a demokratikusabb politikai rendszerek támogatása, ezáltal valamiféle hatékonyságra való törekvés, azonban a szegényebb recipiensek jobb támogatásáról az öt donor (kivéve Egyesült Királyság) esetén nehezen lehet beszélni, igaz ez a segélyek egészét tekintve sem meghatározó tényező.

Érdekesnek mutatkozik az Egyesült Királyság segélyallokációjára kapott eredmény. Ugyan a gyarmati múlt még mindig meghatározó, de a brit nemzetközi fejlesztési politika az eredmények alapján a segélyek hatásossága alapján kedvezően vette figyelembe az országok gazdasági fejlettségét, demokratikus voltát. Az is szembetűnő, hogy az öt donor közül csak itt volt pozitív korreláció a menekültek számával, ami jelezheti az, hogy az Egyesült Királyság segélyezési politikája hajlamos segíteni a humanitárius katasztrófák szélén álló országokon. Úgy gondolom, ez egy a recipiensek számára kedvező segély politikának tekinthető, és a jövő nemzetközi fejlesztési politikái számára egy iránymutató, hasznos példa lehet.

6. Irodalomjegyzék

Alesiana, A. - Weder, B., [1999]: *Do Corrupt Governments Receive Less Foreign Aid?* Working Paper, No. 7108. National Bureau of Economic Research.

Berthélemy, J.- C., [2005]: *Bilateral donor's interest vs. recipients' development motives in aid allocation : do all donors behave the same?* University Paris 1 Panthéon Sorbonne, TEAM-CNRS.

Bulir, A. - Hamann, J.A. [2003]: *Aid Volatility: An Empirical Assessment.* *IMF Staff Papers*, 50. évf., 1. szám, 64-89. old.

Burnside, C. - Dollar, D., [1997]: *Aid, Policies, and Growth.* Policy Research Working Paper, No. 1777. World Bank, Policy Research Department, Macroeconomic Growth Division.

Burnside, C. - Dollar, D., [2004]: *Aid, Policies, and Growth: Revisiting the Evidence.* Policy Research Working Paper 3251. World Bank.

Collier, P., [2007]: *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries Falling and What Can Be Done About It.* Oxford: Oxford University Press.

Collier, P. - Dollar, D., [1999]: *Aid Allocation and Poverty Reduction.* Working Paper. Development Research Group, World Bank.

Collier, P. - Dollar, D. [2001]: *Can the World Cut Poverty in Half? How Policy Reform and Effective Aid Can Meet International Development Goals.* *World Development*, 29. évf., 11. szám, 1787-1802. old.

Collier, P. - Gunning, W.J. [1999]: *Why Has Africa Grown Slowly?* *Journal of Economic Perspectives*, 13. évf., 3. szám, 3-22. old.

Dollar, D. - Alesiana, A. [2000]: *Who Gives Foreign Aid to Whom and Why.* *Journal of Economic Growth*, 5. évf., 1. szám, 33-63. old.

Dollar, D. - Levin, V. [2006]: *The Increasing Selectivity of Foreign Aid, 1984–2003.* *World Development*, 34. évf., 12. szám, 2034-2046. old.

Easterley, W. - Pfutze, T. [2008]: *Where Does the Money Go? Best and Worst Practices in Foreign Aid.* *Journal of Economic Perspectives*, 22. évf., 2. szám, 1-36. old.

HIPC [2008]: *HIPC Progress and Debt Sustainability Status*

Forrás: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Country_Status/HIPC_Country_Status_eng.pdf

Letöltve: 2012.02.03.

Kawai, M. - Takagi, S., [2001]: *Japan's Official Development Assistance: Recent Issues and Future Directions.* Policy Research Working Paper, No. 2722. World Bank, East Asia and Pacific Region, Office of the Chief Economist.

Knack, S. - Bräutigam, D.A. [2004]: *Foreign Aid, Institutions, and Governance in Sub-Saharan Africa.* *Economic Development and Cultural Change*, 52. évf., 2. szám, 255-285. old.

Knack, S. - Rahman, A. [2007]: Donor fragmentation and bureaucratic quality in aid recipients. *Journal of Development Economics*, 83. szám, 176-197. old.

Kosack, S. [2003]: Effective Aid: How Democracy Allows Development Aid to Improve the Quality of Life. *World Development*, 31. évf., 1. szám, 1-22. old.

Lancaster, C., [2007]: *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics*. Chicago: The University of Chicago Press.

Maizles, A. - Nissanke, M.K. [1984]: Motivations for Aid to Developing Countries. *World Development*, 12. évf., 9. szám, 879-900. old.

McGillivray, M. [2003]: Modelling Aid Allocation: Issues, Approaches and Results. *Journal of Economic Development*, 28. évf., 1. szám, 171-188. old.

McKinley, R.D. - Little, R. [1978]: The French Aid Relationship: A Foreign Policy Model of the Distribution of French Bilateral Aid, 1964-70. *Development and Change*, 9. évf., 3. szám, 459-478. old.

McKinley, R.D. - Little, R. [1979]: The Us Aid Relationship: The test of the Recipient need and Donor Interest Models. *Political Studies*, 27. évf., 2. szám, 236-250. old.

Milenium Challenge Corporation [2012]:
Forrás: www.mcc.gov Letöltve: 2012.03.17.

OECD-DAC [1996]: Shaping the 21th century: The Contribution of Development Co-operation.

OECD-DAC [2006]: DAC in Dates The History of OECD's Development Assistance Committee, 2006 Edition.

Schraeder, P.J., - Hook, S.W. - Taylor, B. [1998]: Clarifying the Foreign Aid Puzzle: A Comparison of American, Japanese, French, and Swedish Aid Flows. *World Politics*, 50. évf., 2. szám, 294-323. old.

Smith, G. - Morrissey, O., [2011]: *What Influences the Allocation of DFID Budget Support?*. CREDIT Research Paper, No. 11. Centre for Research in Economic Development and International Trade, University of Nottingham.

Szent-Iványi, B. – Vári, S. – Paragi, B. [2008]: A bilaterális fejlesztéspolitikák összehasonlítása. Megjelent: Kiss, J. (szerk.): *Mi legyen Magyarország nemzetközi fejlesztési politikája?* Magyar Tudományos Akadémia, Világgazdaságtan Kutatóintézet, Budapest, 25-138. old.

UN [2011]: Population Dynamics in the Least Developed Countries: Challenges and Opportunities for Development and Poverty Reduction. United Nations Population Fund (UNFPA)

UN [2004]: World Population to 2300. Department of Economic and Social Affairs, Population Division

UN [2000]: United Nations Millenium Declaration 55/2. United Nations, The General Assembly

Wright, J. [2009]: How Foreign Aid Can Foster Democratization in Authoritarian Regimes. *American Journal of Political Science*, 53. évf., 3. szám, 552-571. old.

Younas, J. [2008]: Motivation for bilateral aid allocation: Altruism or trade benefits. *European Journal of Political Economy*, 24. szám, 661-674. old.

Adatbázisok

African Development Indicators: The World Bank, Data Catalog

Forrás: <http://data.worldbank.org/data-catalog/africa-development-indicators> Letöltve: 2011.12.20.

Freedom House:

Forrás: <http://www.freedomhouse.org/report-types/freedom-world> Letöltve: 2012.02.27.

Japán export-import adatok: Japan Ministry of Finance, Trade Statistics of Japan

Forrás: http://www.customs.go.jp/toukei/info/index_e.htm Letöltve: 2012.02.26.

Németország export-import adatok: Statistisches Bundesamt Deutschland

Forrás: https://www-genesis.destatis.de/genesis/online/link/tabellen/51000* Letöltve: 2012.03.01.

OECD adatbázis: OECD Query Wizard for International Development Statistics

Forrás: <http://stats.oecd.org/qwids/> Letöltve: 2012.01.10.

Polity IV adatbázis: Polity IV Project, Political Regimes Characteristics, 1800-2010.

Forrás: <http://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm> Letöltve: 2012.02.29.

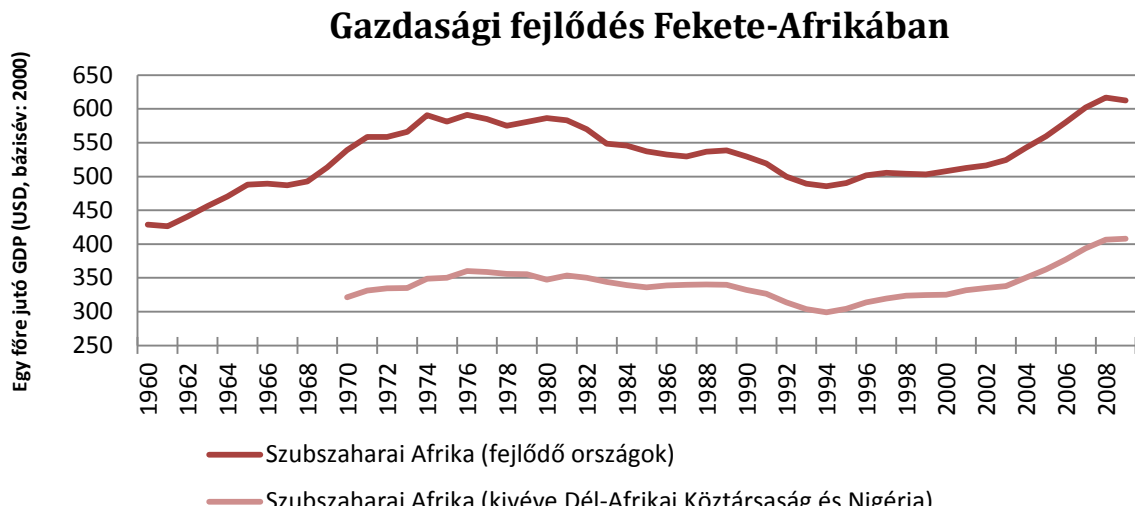
USA export-import adatok: U.S. Department of Commerce, Bureau of the Census, Foreign Trade

Forrás: <http://www.census.gov/foreign-trade/> Letöltve: 2012.02.21.

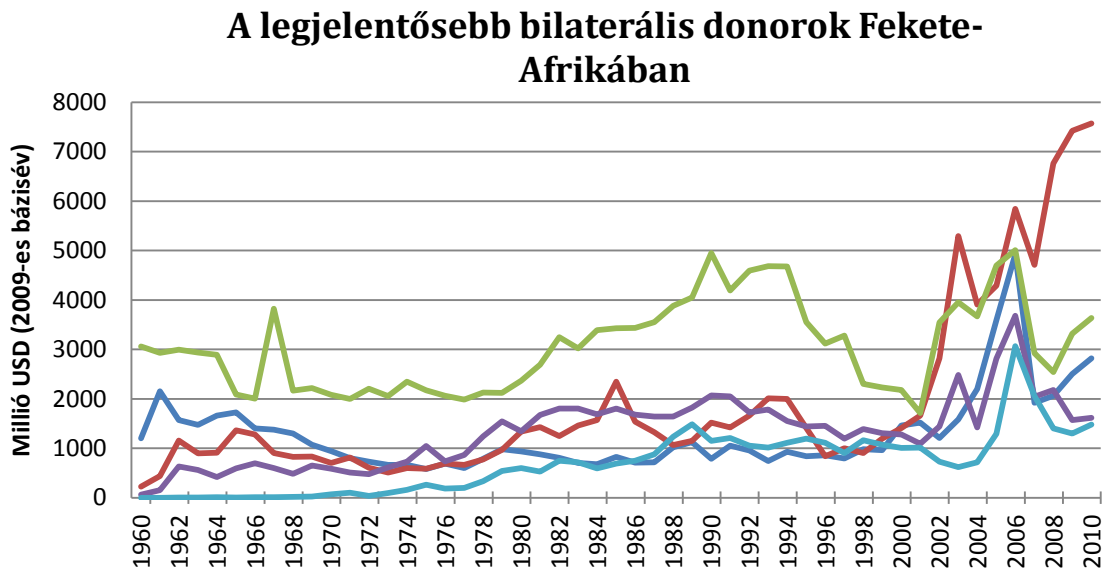
World Development Indicators: The World Bank, Data Catalog

Forrás: <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators> Letöltve: 2012.02.20.

7. Függelék

3. ábra: Gazdasági fejlődés fekete Afrikában. **Forrás:** African Development Indicators, saját szerk.

4. ábra: A legjelentősebb bilaterális donorok Fekete-Afrikában **Forrás:** OECD adatbázis, saját szerk.

1. modell: A Dollar-Collier modell leírása / (Collier & Dollar [1999], 6-12. o.) és (Collier & Dollar [2001], 1790-1791. o.) alapján/:

Legyenek a jelölések a következők:

(G) a növekedési ütem, (X) az egyéb magyarázó változók (külső adottság), (P) a kormányzati gazdaságirányítás színvonala, (A) a GDP-hez viszonyított segély állomány.

A szerző páros a kiinduló egyenletet a következő képen becsülte egy regresszió segítségével:

$$G = c + b_1X + b_2P + b_3A + b_4A^2 + b_5AP$$

Amiből, a segélyekre vonatkozó parciális deriváltat véve:

$$\frac{\partial G}{\partial A} = b_3 + b_5P + 2b_4A = G_a \quad (1)$$

A donor feladata az, hogy minden i-edik országban maximális szegénység visszaszorítást érjen el (2), a rendelkezésre álló kiosztható segélyek korlátja alapján (3):

$$\max \sum_{i=1}^n G_i \alpha_i h_i N_i \quad (2)$$

$$\sum_{i=1}^n G_i \alpha_i h_i N_i = \bar{A}, \quad A_i \geq 0 \quad (3)$$

Ahol y_i az egy főre jutó jövedelem az i-edik recipiens országban, N_i a népesség szám, h_i egy szegénységet mérő változó, λ_i a segélyek pozitív árnyékára, α_i a szegénység csökkenés jövedelem rugalmassága.

Az (2)-esből és (3)-esből képzett Lagrange függvény első deriváltját véve:

$$G_a h_i \alpha_i N_i = \lambda_i y_i N_i$$

Ezt átalakítva és (1)-est beillesztve közé:

$$A_i = \frac{y_i \lambda_i}{2b_4 \alpha_i h_i} - \frac{P_i b_5}{2b_4} - \frac{b_3}{2b_4} \quad (4)$$

A kiinduló egyenlet becslése és az adatok értelmezési tartományai alapján: b_4 negatív (a segélyek határhaszna csökkenő) és $\lambda_i, h_i, \alpha_i, b_5$ pozitívak, ezért y_i növekedésével a segélyek értéke csökken, hasonlóan növekvő P_i -khez, nagyobb A_i értékek tartoznak. Azaz növekvő

nemzeti jövedelemnél kisebb mennyiségű érkező segélyekre számíthat egy fejlődő ország, azonban ezt részben ellensúlyozhatja, ha kedvező policy-kat alkalmaz, az ugyanis növelheti a segélyeik értékét. (P_i jobb policy-knál nagyobb értéket vesz fel, b_4 negatív, és b_5 pozitív, így P_i növekedése, A_i -t növeli.)

5. táblázat: A népesség és ODA korrelációs együtthatói

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
NetODAc	-0,17	-0,19	-0,19	-0,18	-0,18	-0,18	-0,18	-0,16	-0,14	-0,14
Usbilc	-0,09	-0,09	-0,10	-0,09	-0,11	-0,15	-0,10	-0,10	-0,08	-0,09
Frabilc	-0,13	-0,14	-0,15	-0,14	-0,11	-0,13	-0,12	-0,11	-0,11	-0,13
Japbilc	-0,10	-0,07	-0,10	-0,12	-0,11	-0,10	-0,12	-0,14	-0,13	-0,12
Gerbilc	-0,13	-0,15	-0,11	-0,13	-0,12	-0,10	-0,12	-0,12	-0,11	-0,11
Ukbilc	-0,11	-0,11	-0,12	-0,13	-0,11	-0,13	-0,10	-0,12	-0,14	-0,13

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
NetODAc	-0,14	-0,15	-0,14	-0,08	-0,12	-0,08	-0,04	-0,11	-0,13	-0,13
Usbilc	-0,03	-0,04	-0,13	-0,08	-0,07	-0,05	0,02	-0,09	-0,10	-0,10
Frabilc	-0,12	-0,10	-0,10	-0,01	-0,10	-0,06	-0,07	-0,11	-0,11	-0,11
Japbilc	-0,10	-0,07	-0,12	-0,11	-0,09	-0,09	0,02	-0,03	-0,09	-0,09
Gerbilc	-0,14	-0,13	-0,11	-0,12	-0,13	-0,15	-0,14	-0,09	-0,16	-0,16
Ukbilc	-0,09	-0,08	-0,09	-0,09	-0,08	0,02	0,01	-0,06	-0,11	-0,09

Megjegyzés: A népesség és donor ODA korrelációs együtthatói a tárgyalt korszakra évenként (A 7. és 8. táblázatban bevezetett jelölésekkel). **Forrás:** African Development Indicators

6. táblázat: Az adatbázisban szereplő recipiens országok*

Ország	Gyarmati örökség	Ország	Gyarmati örökség
Angola	-	Libéria	-
Benin	Franciaország	Madagaszkár	Franciaország
Bissau-Guinea	-	Malawi	Egyesült Királyság
Botswana	Egyesült Királyság	Mali	Franciaország
Burkina Faso	Franciaország	Mauritánia	Franciaország
Burundi	-	Mauritius	Franciaország
Comore-szigetek	Franciaország	Mozambik	-
Csád	Franciaország	Namíbia	Németország
Dél-Afrikai Köztársaság	Egyesült Királyság	Niger	Franciaország
Egyenlítői-Guinea	-	Nigéria	Egyesült Királyság
Elefántcsontpart	Franciaország	Ruanda	-
Eritrea	-	Sierra Leone	Egyesült Királyság
Etiópia	-	Szenegál	Franciaország
Gabon	Franciaország	Szomália	Egyesült Királyság
Gambia	Egyesült Királyság	Szudán	Egyesült Királyság
Ghána	Egyesült Királyság	Szváziföld	Egyesült Királyság
Guinea	Franciaország	Tanzánia	Németország, Egyesült Királyság
Kamerun	Németország, Egyesült Királyság, Franciaország	Togo	Németország, Egyesült Királyság, Franciaország
Kenya	Egyesült Királyság	Uganda	Egyesült Királyság
Kongó (Brazzaville)	Franciaország	Zambia	Egyesült Királyság
Kongói Demokratikus Köztársaság (Kinshasa)	-	Zimbabwe	Egyesült Királyság
Közép-Afrikai Köztársaság	Franciaország	Zöld-foki Köztársaság	-
Lesotho	Egyesült Királyság		

*A gyarmati örökség oszlopokban csak az elemzésbe bevont három egykori gyarmattartó donor ország szerepel.

Megjegyzés: Eritrea az első időszakban (1990-1993), az 1993-as év adataival szerepel.

7. táblázat Az egy főre jutó segélyekre felírt modellhez tartozó korrelációs mátrix

[illegible]

8. táblázat: A logaritmizált segélyekre felírt modellhez tartozó korrelációs mátrix

[illegible]

A 7. és 8. táblázatban szereplő eddig be nem mutatott változók leírása (az **1. táblázat** alapján):

Az eredményváltozók (4 éves átlagok, USA dollárban bázis év: 2009):

Usbilc, LogUsbil: egy főre jutó, ill. összes logaritmizált USA-ból érkező bilaterális ODA.

Japbilc, logJapbil: egy főre jutó, ill. összes logaritmizált Japánból érkező bilaterális ODA.

Frabilc, LogFrabil: egy főre jutó, ill. összes logaritmizált Franciaországból érkező bilaterális ODA.

Ukbilc, LogUkbil: egy főre jutó, ill. összes logaritmizált Egyesült Királyságból érkező bilaterális ODA.

Gerbilc, LogGerbil: egy főre jutó, ill. összes logaritmizált Németországból érkező bilaterális ODA.

NetODAc, LogNetODA: összes egy főre jutó segély, ill. összes a recipiens országba érkező összes ODA logaritmizált értéke.

A kereskedelem volumenét jelképező változók (az 1. táblázatban leírt *LogExpc, LogImpc, LogExp, LogImp* változók a donorok szerint jelölve):

LogUsExpc, LogUsImpc, LogUsExp, LogUsimp: a recipiens ország USA-val folytatott kereskedelmét jelző változók. Sorrendben: egy főre jutó export értéke a recipiens országból az USA-ba, egy főre jutó import értéke a recipiens országba az USA-ból, az összes export logaritmizált értéke a recipiens országból az USA-ba, az összes import logaritmizált értéke a recipiens országba az USA-ból.

LogJapExpc, LogJapImpc, LogJapExp, LogJapImp: a recipiens ország Japánnal folytatott kereskedelmét jelző változók. Sorrendben: egy főre jutó export értéke a recipiens országból Japánba, egy főre jutó import értéke a recipiens országba Japánból, az összes export logaritmizált értéke a recipiens országból Japánba, az összes import logaritmizált értéke a recipiens országba Japánból.

LogGerexpc, LogGerImpc, LogGerexp, LogGerImp: a recipiens ország Németországgal folytatott kereskedelmét jelző változók. Sorrendben: egy főre jutó export értéke a recipiens országból Németországba, egy főre jutó import értéke a recipiens országba Németországból, az összes export logaritmizált értéke a recipiens országból Németországba, az összes import logaritmizált értéke a recipiens országba Németországból.

LogExpc, LogImpc, LogExp, LogImp: a recipiens ország teljes kereskedelmét jelző változók. Sorrendben: egy főre jutó export értéke a recipiens országból a világ többi részére, egy főre jutó import értéke a recipiens országba, az összes export logaritmizált értéke a recipiens országból a világ többi részére, az összes import logaritmizált értéke a recipiens országba.